Raştiye

Serre: 2
1992
Amor: 5

PESEROKA ZONÊ/ ZiWANÊ U KULTURÊ ZAZA

www.raştiyakurd.org

PESEROKA ZONE / ZiWANE U KULTURE ZAZA

TEYESTEY *pelge*

Leze Zazau Ser Xal, Seqıda.....3
Dewrımandé Dünyay Ser Kızılçubuk 5
Zazaların Ulusal Dünya Görüşü....
Garnik Asatiryan.....6
Sanıka Kole u 'Pire. Odos Şemin.. 10
Sıma Çı Vane. Azedimil.....13
Dersa Zoné Ma. Astare.....14
Rozé Hızir X. Sefkan.....15
Efendiyé Mésa Kızılçubuk.....16
Eskiyen Oyun, Yeniden Sahnede....
Alişan Karsan.....18
Gökyüzü, Suyun Parıltısı, Havanın Tazeliği Nasıl Satılır.....21
Bolevan, Usxan 25
Küşat.....26
Saa Kewie, Saa Sure, Astare....27
Hükmat Çinyo. Kızılçubuk.....28

FİYATI:

ALMANYA	: 5 Mark
HOLLANDA	: 5 Gulden
ISVICRE	: 3.50 SF
FRANSA	: 10.00 FF
INGiLTERE	: 1.00 Found

ADRESA WASTNE: B.P. 51, 77260, La ferte sous Jouarre. FRANCE

1992 TAKVİMİ ZAZACA

"Otuzsekiz" ra zu Pelge

... Meyiti eşti peser, qaz kerdi vêsnay
Domoné çewreşi sey verday
Dayve têvirare ro wa u biray
Sungi kerdi kişti, ap u birazay
Eve dipçiki henciti xal u werezay
Aşêwu ro eşti vistore u zamay
Eşti uwe yıqrar u kewray
Xapıti, kişti rayver u bavay
Eşti ra dare şêri, refkanı u axay
Meyité quié ma jé lodu niznay!...

H. Cansa

Saré ma paydar bo
Serbeştiye biwazo
Biné destu ra vejiyo
Pay texté xo rono.

Heyder

GUCİGE • Februar • February • février • 1992

Diseme Montag Monday lundi	Şêseme Dienstag Tuesday mardi	Çarseme Mittwoch Wednesday mercredi	Poseme Donnerstag Thursday jeudi	Yene Freitag Friday vendredi	Seme Samstag Saturday samedi	Bazar Sonntag Sunday dimanche
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	

Raştiye den temin edebilirsiniz

Kapak Foto; "Bingol 1935 -1940

www.arsivakurdi.org

LEZE ZAZAU SER

Xal u Serqida

Hama hama des serriyó ke xele olvazi mesela Zazau ser gurine. Peseroki-Serewaxti vecine, şewe hunerbendi (Kültür) bene, cabe ca olvazi ene peser na mesela sera zumindi de qesikene. Zafere xo politika ra duri vındene, tay wazene politika bıkere. Ma ke ne des serude niyadime hire gelira koma olvaza vinenime.
Koma zuye vana: "Ma enternasyonalistime, sareniye (Milliyetçilik) nekenime. Newdari (devrimciler) gere ke verva sareniyebe. Kamo ke verva sareniye nedano, o newdar niyo". Ne olvazi sındorane dewleta Tirki sera lerzene. Wazene ke sındore na dewlete heyan qıyamete ebe na qeyde bımane. Zere sındorane na dewlete de, xore sare binire serbestiya Zon-hunerbendi wazene. Ne herhal enternasyonalistine u Tirkbiyene kenetera.
Ma ne olvazo ra vanme ke; zuyo ke qale enternasyonalistine keno vere coy xo biyaro meydan. Xo bızano ke sar ey bızano.Ebe name xo soro e bina ke, e bini ey ebe name dey bızane. Dayera tepiya sare binide piya rayera sore. Zo bin mormek nebeno enternasyonalist, bıbo bıbo beno rone sere saci.
Vatena koma didine ki niyara; "Ma teyniya hunerbendi sera gurinime, politika ra duri vındenime" Heya hunerbendi sera ebe zero weş bıgurime, ne bıne desto ra, siya şare bini ra bıxelesnime ra. No leze mao. Hama çıra? Ma gurinime ke bınıvısnime kıtava keme berime tereya sera ronime? Şewa kenime ke beme caye topbime teyniya hire-çar saati kefe xode niyadime? Ma niya newazenime. Ma wazenme ke bıgurime, wa name ma bıcewıyo, şaro bin ma sare ma xo nasbıkero, leze welate xo bıdo.
Ebe na qeyde waire welate xobo. No ki politikawa, çiye de bin niyo. Seveta hunerbende xo, welate xo, her çira raveri seveta biyena xo gereke politika bıkeme. Name xo eşkera vacime, partiya xo ronime, sare xo bıne çeranga partiye de biyame peser,, ebe a geyde xo bıdıme qebulkerdene.
Olvazene xo mexapne, sıma çınay sera gurine bıguriye roce ne roce raya sıma politika ra verena ra. Mevace politika mare lazım niya. Bınere xo, vace ma nekenime ya ki wazene rine re yardım bıkere. Sıma ra mınetede ma esta tay perskute (eleştirel) u xoperskutebe (özeleştirel).
Beme koma hireyine: Ne olvazi ki Zazatine u elavitine kene temiyara. Vane ma elavime. Elavitina dine re vatene de ma çina, hama esle xora inkar mebe. Elavitine nebena esle mormeki. Elavitine mesele de diniya. Seke Sunitine mehsebe de bısılmaniya, elavitine ki heniya. Nine ra vanime tay dorme xode niya de berere xo. Hona sare na dinia de qe caye dewlete de mehsebi niyama diyene. Vere coy esle insani insoni re lazımo.

Be ne olvazo Zaza yara, eyeke xo hona Kırdaşı yora morene dine ra ki wazenme çiye vacime. Bra yene şıma ki zane ke Kırdaşiyu xo Tırko ra ebe vatenane Oskar Mann'i u , V.Minorskiy xelesna ra. Seveta Zazau re ki Oskar Mann'i u, V. Minorsky vato; "Ne sare de bine, zone nine Kırdkiye (şive) Kırdaşıyu niyo. Ne Dımıliye zone nine ki Dımılki yo. Xerca nine ra hona xele Zonzantoğ (Dilbilimci) zone ma sera guriye. Dinia ra ki zu Johanes Meyer-İngwersen'o. Ne kıtave xuyo "Studium Linguistik" pelge 49'de vato;

"Zazaki zonane Zıme-Şiwar (Kuzey-Batı) İranirao. Saro ke ne zoni qesikeno hama hama werte Kırdaşı yude ca gureto. No zon Kırdkiye Kırdaşı niyo, hama eye ke ne zoni qesikene zafere dine nezon çıra xo Kırdaşiyu sera morene.
Heya, xevera ne olvazo ne vetenara qe çina? Xerca kıtavane partiyane xuyo partiyane Kırdaşiu ra çıye de bin newanene? Mara vatene, olvazene tai zamet bıde xo kıtavane be tayfa (het) ki buwane. Ma nayera raveri sevata Kırdaşıu re guryayme, onciya dest erzemerecı, hemı ki zero weşra. Hama sıma sene keyde newdare keçend seriyo hona a keyde u sunika verene ramene. Perskenime nıka werte politika nine u Tırko ra çı ferke esta? Tırko ki vatene hona ki vane "Kırdaşi Tırke, Tırke maye kouane. Ma nera vanime politika inkariye ra. Ne olvaz u Kırdaşu nıka çar dest ra biye politika inkariye ra.Ne olvazi hete ra sosyalist asene, heto binra dizdeni inkariye u cıvletiye (Irkçılık) kene.

Xora newdarene (zafere dina) Tırka u Kırdaşiu heyan nıka xo ne mesele ra duri gureto, cıra xof kerdo. Ters u xofe nina ki -eşkera vacime- mormek vindikerdenerao. Hama ebe inkariye qe kes nereseno caye. Her çi roce ne roce vecino sere awe.

Ma zaf rınd zanmeke hona zaf wendoxe, zaf heskerdoxe welate Zazau vecine, ne ki be ters hunere xo sera, politika welate xo sera gurine, mesela(Dawa xo raveri bene. E bini ki verva naye dane, kene ke eglekere hama fıra(güç dine be naye neşona.

Welat Duriyo Yurt Uzakta

M. Zazaxan

DURİYO, DURİYO,
WELAT MARA DURİYO!
WELAT,
HURİNDA HODE VINETAO,
DESTÊ DISMENİDE
EVE TOP U TUFANGU
MINITAO!
DURİYO, DURİYO,
WELAT MARA DURİYO!

WELAT,
EVE KOU, EVE ÇEMU,
EVE HEGAU, EVE GEMU,
EVE HEWRU, EVE ESKETU,
EVE KEMERU, EVE XIRXALU
HURINDA HODE VINETAYEO,
ÇİPO, MIQEREMO!

JU MA VEJİAYME WELATE HORA,
JU MA MA WELATE HO CAVERDA!
DURİME, DURİME
MA WELATE HORA DURİME!

UZAKTIR, UZAK
BİZDEN UZAKTA YURDUMUZ!
YURT,
ORDA DURMAKTA YERİNDE,
TOP VE TUFEKLE
KUŞATILMIŞ,
ŞİMDİ DUŞMAN ELİNDE!
UZAKTIR, UZAK,
BİZDEN UZAKTA YURDUMUZ!

YURT,
DAĞLARLA, IRMAKLARLA,
TARLALARLA, ORMANLARLA
BULUTLARLA, MAĞARALARLA
TAŞLARLA, KAYALARLA
ORDA YERİNDE DURMAKTA,
SIKI VE MUHKEM!

BİR BİZ AYRILDIK YURDUMUZDAN,
BİR BİZ TERKETTİK YURDUMUZU!
UZAKTAYIZ, UZAKTA,
BİZ YURDUMUZDAN UZAKTAYIZ!

www.arsivakurdi.org

DEWRIMANDÊ DÜNYAY SER

Kızılçubuk

Son zamendé dınyadı kandé işçiya pérın, ya tecrübeyék ravérdé eyra yazi daha rınd daha zanayen ser metodi, yazi şekliyé icat bené. Ek karék né metodana bené daha rınd daha kılm kezenciyé gériyené. Dewrımizi teberdé né küralad niyé. Heta dewrémekı né kurali degış kerdé ew teberdé né kuralana hereket kerdo névineyayé.

Zew dewrım ya tıfıngayo, yazi nesıbyeno süper kuwweta. Dewrıméki na seser miyandı biyé teberdé né dı şerta névizyené. Yané ya pésiyayé tıfıngandé xo, yazi pastiyaxo nesıbnaya dewletandé küwwetliyawu hereket kerdo.

Eger zu Dewletêda werdi yazi sömürge zew xelké karşıdé zu dewleta keno dewrımé bıkerose mıñeqeq dewletak karşıdé a dewleta vınderda kenok miyaneyéxo bıdaro a dewletu yardım bıgiro. Dıha dewleté gırdi yazi siyasi xürübi ise wextanok dewrımané xo kené bıkerése ya kuwwetté askerana yazi tıfıngana kerdo. Mesela, dewrımé Rusya (1917) tıfıngana biyo. Dewleté Sosyalisti dewrımék pepe dıma kerdé destegé Rusya gıroto ew biyé doxilé sosyalist kampa. Eger zu dewleté sosyalist kampra abıryo daxilé kapitalist kampbose. Ney ancax yardımok kapıtalisara bıgiro eya beno. Né dewrımé wünayını ekonomik ew idari heta degışey biyasezi, insanandé édewleta sero zu degışey meydan nina. Ma ney zew ornega dıha rıhat bınuşim.

Cezayir wextenok sömürgedé Fıransa ra vızya sosyalizm takıp kerdé bürokrasi ew ekonomi sistemadı kayılbı sosyalizmi takıp bıkero. Ney sera 30 sero ravéreno wüni ayseno xelqé Cezayiri zıwandé, kültürdé xora kewto duri. Bürokrasidı, wendendı ewro zıwanok vaziyeno Fıransızcayo yazi Fıransız etiketliyo. Fıransa, kültürecı ew formaliteycı xelqé Cezayiri dano xo desta. Nozi ney mısnenokı dewrımé cezayiri sömürgedé zu dewletra reyayen, mecburé zuna dewletdı mendeno. Çımkı dewrımi peyd temel dinamik, sömürge, kültüri ra bıreyo -serbestey niya- ekonomidı sömürgi ew serdareyda cıra reyayena. İşte yanlışeyak Cezayıri kerda aya tıyadı. Nina ekonomi ew bürokrasi zuna dewlet xelqdé xo sero dayo kerden. Eger nina no oxbet xo sere niyardayêse ewro no wünado nébiyayé. Şımazi zanêkı Cezayir demokratik secımadı"İslami Selamet Cephesi" (F.İ.S) kezenç kerdı. Hıma hükmatécı paştiya xo darıtbi emperyalista. İnarézi na weş nébi, sekerd? Gırot çım şıkna va karşıdé xelqıya cephe bıgi. Hıma başbakané veréni gırot istıfa kerd. Dewlet konseyi dest na hükmati ser. Başbakaneyré Sid Ahmet Gazali erd sere hıma sabré xelqi karşıdé na hekareteya némendo, éyé aleyhté hükmatté newiya yürüyüşi kené, ca ca éyé çarpışmey kené xelqra bol merdımiyé mırené. Karşıyedé neya Sid A. Gazali kandé serbest piyasa ekonomisı, zu reform paketi sero oyo xeftiyeno. Ney sera dewlet konseyi miyand tayn témyandey vızyé en bahdo dewlet komitesi başkani Muhammet BUDAYAF ihtimalédo gırdo odo Sid A. GAZALİ görewda cıra bıgiro. Ew hükmatédo newe rono.

www.arsivekurdi.org

ZAZALARIN ULUSAL DÜNYA GORÜSÜ

Dr. Garnik Asatıryan

Çeviren: Murat Bocolyan

Isan mirono, nama manano
Ga mirano, poste manano

(İnsan ölür, adi kalır
İnek ölür, postu kalır)
"Bir Zaza atalar sözü"

Kürtlerden farklı olarak Zazalar, göçebe hayvancılık dışında, bağcılıkla da uğraşırlar. Trotter 1882 yılında Tifliste yayınlanan "Asya Türkiyesi üzerine belgeler" adlı Rusça kitabında yer alan bir yazısında: Zazaların ezici çoğunluğu bir çoban kavmidirse de,Belki sert iklim koşulları yüzünden devamlı olarak köylerde yaşarlar", der (s.5).
Zazaların dini aşırı şiiliğin akımlarından biridir ve bu inanç önemli ölçüde yerel ve hıristiyanlık dinlerinden etkilenmiştir. Buna karşılık Türkler ve Kürtler sünni müslümandırlar (Kürtler şafi, Türkler ise hanefi'dir).
Bazı araştırıcılar (örneğin Gordlevski) Zazalardan söz ederken "kızılbaşlar" terimini kullanırlarsa da, bu yanlış bir tanımlamadır. Zazaların "kızılbaş" olduklarını iddia etmek hatalıdır, çünkü bu kavram, dini inançlar dışında, türk kökenli olmayı gerektirmektedir. Bu nedenle de Zazaların "kızılbaşlar" gibi aşırı şiilik akımlarından birini temsil ettiklerini, bununla birlikte etnik açıdan "kızılbaşlar dan" farklı etnik bir birim olduklarını söylemek daha doğru olur. Kaldı ki, dini inançlar sisteminde de altı çizilmiş farklar gözetilmektedir, ve din elemanlarının kaynaşması sonucu ortaya çıkmıştır. Böyle olmakla beraber Dersim Zazaları arasında pek az sayıda sunnilere de rastlandığını itiraf etmeliyiz.

Zazalar Türklere pek iyi gözle bakmazlar. Bu olumsuz yaklaşım sadece bugün ülkede devam eden siyasal gerginlikten değil, daha çok etnik ve dinsel nedenlerden kaynaklanmaktadır. Türklere karşı Zazalarca beslenen olumsuz duyguların izlerine folklor eserlerinde de rastlanır. Örneğin, Dujik dağının övgüsünü yapan bir şarkıda dağın Türklere düşman olduğu özenle vurgulanmakta ve K'öye Dujik- dişman T'irkan denilmektedir, ki G.Halacyanın "Dersim den etnografya notları" adlı eserinden alınan bu sözler Türkçeye "Dujik dağı Türklere düşmandır" şeklinde çevrilir. M.Molino Sili tarafından kaleme alınarak günümüze kadar gelen Dersimli bir seyid'in, yani Zaza ruhbanının şu sözleri çok anlamlıdır: Zazaların her gün şafakta bütün Türklere lanet okuduklarını anlatmış." Onlar bizim gerçek dinimizi tahrif ettiler" demişti.
1915-1920 Büyük Ermeni Soykırımından önce Zazalar ile Ermeniler arasındaki ilişkiler köklü dostluk geleneklerine dayanmaktaydı ve bu husus Avrupalı bilgin ve gezginlerin gözünden kaçmamıştı. Ermeniler sık sık sünnet düğünü sırasında Zaza çocuklarının "kirva'sı" olurlardı. Yukarıda adı geçen Dağavaryan, "kirva" ile sünnet olan çocuğun anabbabası arasında, akrabalıktan da öteye giden bir yakınlık kurulduğuna işaret ediyordu.
Zazalarda dini ayinler ve Tanrıya ibadet sadece bu amaçla özel olarak yapılan tekkelerde değil, aynı zamanda evde ve Ermeni kilise ve manastırlarında yapılırdı. Sözü yine Dağavaryana bırakıyoruz: "Hükümet tarafından önemli sayılan köylerde yaptırılan camilere, "Bunlar müslümanlara aittir", diyerek gitmezler. Bazan da camileri ahır veya kiler yerine kullandıkları olur. Bir gün bir Zazaya: "Niçin dini ayinlerinizi camilerde yapmıyorsunuz? diye sorduğumda: Allah büyüktür, öyle değil mi?", dedi. Benden olumlu cevap alınca:" o halde bu dört duvarın arasına nasıl sığar?", dedi. "Ama Tanrı her yerdedir", diye itiraz edecek oldum. "Demek ki aynı zamanda bizim evimizdedir. İşte bu yüzden bizler Tanrıya evimizde dua ederiz", cevabını verdi.

www.dersimkurdi.org

G.Halacyanın tanıklığına göre, Ermeniler ve Zazalar sokakta karşılaştıklarında birbirlerinin omuzlarını öperek selamlaşır ve "Ma bi kher di" (hoş gördük), derlerdi. İki halkı temsil eden din adamları da sokakta karşılaştıklarında aynı şekilde selamlaşırlardı. Sıradan bir Zaza ya da Ermeni sokakta diğer halkın din adamına rastladığında saygı ile eğilir ve onun elini öperdi.

Çağımızın otuzlu yıllarına gelene kadar Zazaların çoğu genelde üç dil konuşur, öz dili dışında Ermenice ve Kürtçe bilirlerdi. Bugün Ermenicenin yerini Türkçe, kırsal kesimde ise Kürtçe almıştır.

Zazalar olağanüstü yiğit ve gözü pek halktır. Korkakları sevmez, yüksekten bakarlar, konukseverlik ve dostluk en büyük meziyetler sayılır, ki bu özellikler atasözlerine geçmiştir: "Meyman meymane Haki" (Konuk Tanrınındır) ve "Haval birayra ravaro" (Arkadaş kardeşten değerlidir) vs. Zazalarda dosta ve dostluğa ihanet eden ölüm cezasına çarptılır. " Kâmo dost dano haval, mordam ne, piroda bi-kişa " (Arkadaşına ihanet eden er kişi değildir. Böylesini vurup öldürmek sevaptır) diye bir atasözü vardır. Ağzı bozuklar, yani küfürbazlar da siddetli bir şekilde cezalandırılır. Bazan böylelerinin dilini kızgın demirle dağladıkları bile olursa da, çoğu kez para cezası vermekle yetinirler. Zazalar silaha tapar, er kişinin daima silah taşıması gerektiğine inanırlar. " Be-çak mordam avrasra tirsana" (Silahsız adam tavşandan daha korkaktır) derler.

Yaşadıkları bölgenin iklim koşulları, din ve ahlak konularında ölçülü olmaları nedeniyle Zaza kadınları müslüman kadınlardan daha özgürdür. Onların dünya görüşünde kadın aciz bir yaratık, hem de anadır, dolayısıyla saygıyı hak etmiştir. Bunun ifadesini de yine atasözlerinde buluyoruz: "Jena be-divata, jena maa, kâm ne-şona yardıme jenikan, dışmane mordaman" (Kadın güçsüzdür, kadın anadır, kadını korumayan insanlık düşmanıdır).

Her iki cins için de eşine ihanet büyük bir günah sayılır. Özellikle erkeğine ihanet eden kadın şiddetle cezalandırılır, bazen ölüm cezasına çarptırıldığı bile olur. Evli bir kadınla cinsel ilişki kuran erkek ise, hasmının gazabından kurtulmak için çoğu kez "kan bedeli" ödemek zorunda kalır. Zazalarda boşanmak yasaktır. Yedi yıl karısından ayrı yaşayan erkek kabileden kovulur. Eşcinsellik de büyük bir günah sayılır ve sırları ortaya çıktığında böylelerini şiddetle cezalandırırlar.

Zazalar uyurgezerlik ve benzeri hastalıklara insanın içine yerleşen kötü ruhların neden olduğuna inanır, bu hastalıkları dualar ve büyülerle iyileştirmeye, yani kötü ruhu kovmaya çalışırlar. Dersim Ermenileri gibi Zazalar da domuz ve tavşan eti yemezler. Onların nazarında tavşan bir kedi türüdür. Fransız gezgini T. Gilbert 1870'te yayımladığı "journal Asiatique'te" Zazaların kara köpeklere de taptıklarına tanık olduğunu iddia eder.

Şarap içmekten hoşlanır, kadehi iki elle tutarak dudaklarına götürürler. Bununla birlikte sarhoşları ayıplarlar.

Çok yaygın olan bir inanca göre, Tanrı her insanı ya da canlıyı yaratırken onun kısmetini de, geçim hakkını da beraber yaratmıştır. Dolayısıyla bu ölümlü dünyada her canlının payına düşen bir şeyler vardır. Kedi ve köpeğin aileye kısmet getirdiğine inanırlar. Kırlangıçlar çatı altına, yada leylekler bahçedeki ağaçlara yuva yaptığında çocuklar gibi sevinir, "Başımıza kısmet kuşu kondu", derler. Karıncaların mutluluk getirdiğine de inanırlar. Evin bir köşesinde karınca yuvası bulduklarında ailece bu yuvayı koruma altına alır, karıncaları incitmemek için ellerinden geleni yaparlar. Kem göze de inanır, kimi insanların iyi, kimilerinin de kem gözlü olduğunu iddia ederler. Bu özelliğin de kişinin iyi ya da kötü kalpli, adil ya da kıskanç olmasından kaynaklandığına inanırlar. Kem gözden korunmak için giysilerinin belirli bir yerine mavi boncuk takarlar. Genelde iyi gözlü saydıkları insanlara hürmet eder, kem gözlü saydıklarıyla karşılaşmamaya çalışırlar.

Yarasalar kötü ruhların habercisi sayılır. Eve yarasa girdiğinde kapıları pencereleri örter, ocağı yakarak dumanıyla yarasayı boğmaya çalışırlar. Ermeniler gibi Zazalar da baykuşların uğursuz olduğuna inanır, evin bacasına konan baykuşları kovalar, yaylalarda baykuşa rastladıklarında hemen sürülerini başka yere naklederler. Horoz gibi öten tavukları uğursuz sayar, hemen oracıkta keserler. Hemen her evde iyi bir perinin yaşadığı kabul edilir, bunların evi kötü ruhlardan koruduklarına inanılır. Bu yüzden iyi ruhlara zarar vermemek için güneş battıktan sonra evi süpürmezler. Yine aynı nedenle güneş battıktan sonra evden dışarı çıkan, köprüden geçen, köşeyi dönen, ahıra yada ağıla girenler "bismillah" çekmek zorundadır.

Zazalar yaylalar, otlaklar, dağlar ve ormanlarda "pirler" yani ruhların yaşadığına inanır, geceleyin ormanda, ovada,bağlar ve bahçelerde ve dağlarda bir ses işittiklerinde, bu ses yaprak hışıltısı bile olsa, bunu ruhlara atfeder, gece yarısından sonra ruhların sohbete tutuştukları veya şarkı söylediklerine inanırlar.

Ağaçlara ve genelde bitki dünyasına karşı saygı beslemek de Zazaların bir başka özelliğidir. Tomurcuklanan ağaçlar veya fidanları kesmek çok ağır suç sayılır. Bu yüzden ilkbahar da ormanda ağaç kesmez, ama çok darda kaldıklarında kuru dalları kırmakla yetinirler. Yaş odunların yanarken çıkardıkları çıtırdıların ağacın içinde yaşayan ruhların şikayetini dile getirdiğine inanır, bunları incitmemek için en az üç yıl önce kesilmiş odunları yakarlar. Genelde her ağaç ve fidan Zazaların nazarında canlı bir varlıktır ve orman perileri bunların aracılığıyla soluk alırlar. Ormanda ağaç sonbaharda, ekinler biçildikten hemen sonra kesilir ve uzun zaman yakılmaz, kurumaya bırakılır. Ormana kasıtlı olarak zarar vermek, hele orman yangınına neden olmak günahların en büyüğü sayılır. Ormanı ateşe veren insanlık ve Tanrı düşmanı ilan edilerek yargılanır ve kural olarak, ölüme mahkum edilir. Orman yangını çıkaranı öldürmek her Zazanın kutsal görevidir. Dersimin dağlık bölgelerinde en çok rağbet gören ağaçlar çam, bir de sağlamlığın sembolü sayılan meşedir. Çoğu kez ziyaret yerleri meşe ağaçlarının altında bulunur. Örneğin, Fırat ırmağının kıyılarında, Hındzorek ve Puta köyleri arasında yer alan dağlık arazide, G. Halacyanın tanıklığına göre iki kalın gövdeli meşe ağacı vardı ki, bunlar "Aziz Minasın meşeleri" adıyla ünlüydüler. Bunların yıldırım çektiği ve fırtına sırasında insanları kurtardığı söylenirdi. Ağaçların çevresindeki arazi de kutsal sayılırdı. Düşman tarafından takip edilenler, hatta kız kaçıranlar bu araziye ayak bastığında dokunulmazlık elde ederlerdi. "Aziz Minasın meşelerinin" gölgesine sığınanlara el sürmeye kimsenin hakkı yoktu. Sözkonusu meşelerin mucizeler yarattıkları söylenirdi. Harman zamanı sona erdikten sonra yakın ve uzak köylerden Ermeni ve Zaza köylüleri bu ağaçları ziyarete gelirlerdi. Kutsal ağaçlardan biri de ardıçtı. Halacyan, yukarıda adları geçen meşelerin batısında, Surp Hovhan manastırının çan kulesinin bitişiğinde bir ardıç koruluğu bulunduğunu anlatıyor. Bu koruluğa "Aziz Hovhanın ardıçladı" denilir, bunların civar bölgeyi kuraklıktan kurtardığına inanılırdı. Yağmur duası okumak için köylüler bu korulukta toplanır, kurban keserlerdi. Koruluktaki kuru ağaçların odunu ancak kurban eti pişirmek için yakılır, bunları eve götürmek günah sayılırdı. Bu tapuyu bozanların hemen oracıkta Tanrının gazabına uğrayacağı söylenirdi. Halk arasında çok yaygın bir rivayet vardır. Muş civarındaki köylerden birinde din değiştirerek müslümanlığı kabul eden bir Zaza yaşamaktadır. Savaş meydanında hasmını öldürmüş, sonra yakınlarının öc alacağından korkarak kaçıp Dersime gelir ve Hındzorek köyüne sığınır. Yerli halk Aziz Hovhanın koruluğunda odun toplamaması için onu uyarırsa da, o bu uyarılara kulak asmaz,öküzleri arabaya koşup koruluğa gider, topladığı odunları yükleyip köy yolunu tutar. Çok geçmeden öküzlerden biri çatlar. Köye yaklaştığında ise küçük oğlunun ölüm haberini alır. Dehşete kapılan köylüler arabayı gerisin geriye koruluğa sürer ve odunları oraya boşaltırlar. Şunu eklemeyi unutmayalım ki, kutsal ağaçlar ve çalılıkları ziyarete gelenler sadece dua okuyup kurban kesmekle yetinmez, ağaç dallarına renkli kumaş parçaları bağlarlar.

Zazaların dünya görüşü ve dini inançlarında tatlı su kaynakları, göller ve ırmakların da önemli yeri vardı. En çok rağbet gören ırmaklar ise Fırat ve Alazani (Karasu) idi. Bunlarla ilgili türlü inançlar vardır: 1- Fırat ya da Alazaniyi yüzerek geçen bir adam eliyle gebe kadının dudaklarına dokununca doğum sancılarını hafifletir, doğumu kolaylaştırır;
2- İki ırmaktan birini yedi kez yüzerek geçene savaş meydanında kurşun işlemez;
3- Yine aynı adam su perilerine dua okuyarak yağmur yağdırabilir;
4- Irmaklarda su perilerinin yaşadığı kesime yılda bir kaç kez gökten kutsal ışık iner. Bu ışığı gören muminler Fırat ve Alazaniden kendi elleriyle doldurdukları testinin suyunu hastaların yüzüne ve göğsüne serperek en ağır hastalıkları bile iyileştirebilirler;
5- Eğer günahkârlar yaptıklarına pişman olup bu ırmaklardan birinde yüzerse, suçları bağışlanır;
6- Kısır kadınlar Fırat ve Alazanide yaşayan su perilerinden yardım umar, bu ırmaklarda yüzdükten sonra hamile kalacaklarına inanırlar.
Dersimin kutsal dağları gibi, Fırat ve Alazani de kollarıyla dağlı halkları kucaklıyarak dış düşmanlardan korur, onlara güç ve yiğitlik bahşederlerdi. Kutsal ırmakların suyunu kirletmek suçların en büyüğü sayılırdı.
Bazı ziyaret yerleri de pınarların çevresinde bulunurdu. İçlerinde en ünlüsü, Surp Sarkis manastırı yakınlarındaki Kapıye Hazreti Hızır veya Surp Sarkis pınarıydı. Dujik baba dağının yalçın tepesinden fışkıran bu pınarın her hastalığa şifa olduğu söylenirdi.
Zazaların dini inanç sisteminde dağ tepeleri, iri kayalıklar, dağ oyukları ve mağaraların da ayrı bir yeri vardır. Zazaların en çok saydıkları tepeler Dujik baba, Minzur(Mındzur) Sılvus (Sulvi), Bağır baba ve Mal'dır. Dujik baba Dersimin batısında bulunur. Kötüleri cezalandırdığı ve düşmanları taşlayarak yok ettiğine inanılır. Dağın tepesinde Hazreti Hızırın (Surp Sarkisin) atının ayak izleri kalmıştır.

Genelde Dujik baba Dersimin sembolüdür ve bölgede yaşayan Ermeniler de ondan saygıyla söz ederler. Sılvus dağı Dersimin en yüksek tepesidir ve yamacından fışkıran "ölümsüzlük pınarayla" ünlüdür. Her yıl mayısta ve eylülde civar köylerin halkı bu kutsal pınarı ziyarete gelir. Sılvus çoban kavimlerin koruyucusu sayılır.
Dersimin kuzeyinde yükselen Bağır baba dağının da fırtınalar kıralı olduğu söylenir. Yerel inançlara göre, düşman Dersime saldırıp ta Dujik baba alarm çanı çalınca, bu çağrıya ilk tepki Bağır baba'dan gelir. Ardından Minzur, Sulvis ve Mal dağları elele vererek düşmanı yok ederler. Mal dağı da Hozat'ın kuzeybatısında yükselir ve hiristiyanların koruyucusu koruyucusu sayılır. Bu dağın eteklerinde yüzlerce ermeni kiliselerinin harabelerine ve binlerce haçkarlara rastlanılır.

Böylece Zazaların dini ve sosyal yaşamı üzerine yaptığımız kısa araştırı bu bir avuç dağ halkının geleneksel dünya görüşünün, kural olarak, kendilerini doğadan ve maddi durumlarından etkilendiğini gösteriyor. Ön Asya halklarının çoğu gibi, Zazaların dünya görüşünün çeşitli katmanları (felsefi, dini ve sosyal) birbiriyle içiçe kaynaşmış bulunuyor.

Bu makalede biz, kasıtlı olarak, Zazaların dini ayinleri ve kurumları üzerinde durmadık, çünkü bunlar bizi ilgilendiren dünya görüşü problemlerinin dışında kalıyor. Bu problemlere de bu kitapta yer alan bir başka yazıda değineceğiz.

Hata Key

X. Sefkan

Zof dura amé Mıkayıl u Merivan
Zonene çerx masere cero hale ma biyo persan
Vetelineke derde mare bivene derman
Gosre mıne ala ez tora sevan.

Tiji kone sona seme bena tariye
Peye kowuna vejina, asme bena newiye
Her zumuston ra dıme wusaro dına bena kewiye
Ho ınkarmeke be riyo şiara meveteliye,

Tiji feteline çerexina vejina asmeno
Tıke sebıkene riyeto her kesia ax seno
Hata key asle ho inkarkena
Cénave Haq çapolde riye to sono

Tayine şeytanen kerde tayine kefen deşti
Tayıne vake Zazay çine nade çıra sene xort reşti
Tayine fetelnake çıra bijére zonu qelema deşti
Yiyeke na murod verdene Haq yıne meverdo roza heşti.

www.arsivakurdi.org

SANIKA KOLE U 'PIRE

Aredayoẍ: Odos Şemın
Cayê vatiş: Dersim
Waẍt: 1990, Almanya Federale

Rozê kole bena 'pire bena. 'Pire ana kole dosena, sıtê kole bena kena bınê sepeti ra. 'Pire ke çê ra bena tever, lüye peyde yena sepet dêmdana, sıt sımena sona. 'Pire yena niadana ke sıt hureni de çino. 'Pire zonena ke sıt lüye werdo, ana dımê lüye cıra kena. Lüye 'pire ra vana ke:

– 'Pire dımê mı bıde mı horê çalp çulpê ho kon.

'Pire lüye ra vana:

– Su mırê sıtê mı biya.

Lüye sona kole ra vana:

– Kolê, kolê sıt bıde mı, bon dan 'pire, 'pire dımê mı dana 've mı, horê çalp çulpê ho kon.

Kole vana:

– Su mırê velg biya.

Lüye sona dare ra vana:

Darê, darê velg bıde 've mı, bon dan kole, kole sıt dana mı, bon dan 'pire, 'pire dımê mı dana 've mı, bon çalp çulpê ho kon.

Dare vana:

– Su uwe biya 'qulerê mı ke 'ke, welg to di.

Lüye sona hini ra vana:

– Hini, hini uwe bıde 've mı, bon kon qulerê dare, dare velg dane mı, bon dan kole, kole sıt dana 've mı, sıt dan 'pire, 'pire dımê mı dana mı, bon çalp çulpê ho kon.

Hini vano:

– Su çêna pasay biya mı sero bıraqeşiyo.

Lüye sona çêna pasay ra vana:

– Çêna pasay, çêna pasay bi hini sero bıraqeşiye, hini uwe danomı, bon kon 'kulerê dare, dare velg dana mı, bon dan kole, kole sıt dana mı, bon dan 'pire, 'pire dımê mı dana 've mı bon çalp çulpê ho kon.

Çêna pasay vana:

– Su mırê 'kunduru biya.

www.arsivakurdi.org

Lüye sona 'koskarçi ra vana:

— 'Koskarçi, 'koskarçi 'kunduru bıde mı, bon kon lınga çêna pasay, çêna pasay, yena hini sero reqeşina, hini uwe dano 've mı, uwe bon kon 'kulerê dare, dare velg dana mı, bon dan kole, kole sıt dana mı, bon dan 'pire, 'pire dımê mı dana 've mı, bon çalp çulpê ho kon.

'Koskarçi vano:

—Su mırê haku biya

Lüye sona kergera vana:

— Kêrgê, kergê haku bıke, bon dan 'koskarçi, 'koskarçi 'kunduru dano mı, bon kon lınga çêna pasay, çena pasay yena hini sero reqeşina, hini uwe dano mı, uwe bon kon 'kulêre dare, dare velg dana 've mı, bon dan kole, kole sıt dana mı, bon dan 'pire, 'pire dımê mı dana 've mı, bon çalp çulpê ho kon.

Kerge vana:

— Su mırê qut biya.

Lüye sona 'pêtagera vana:

— 'Pêtagi, 'pêtagi qut bıde 've mı, bon dan kerge, kerge haku kena, bon dan 'koskarçi, 'koskarçi kunduru dano mı, bun kon lınga çêna pasay, çena pasay yena hini sero reqeşina, hini uwe dano mı, uwe bon kon 'kulêre dare, dare velg dana 've mı, bon dan kole, kole sıt dana mı, bon dan 'pire, 'pire dımê mı dana 've mı, bon çalp çulpê ho kon.

'Pêtage vana:

— Meru her cayê mı lone kerdo. Su, biya mı şaẍ ke hona.

Lüye sona gay ra vana:

— Gao, gao sıl bıke, bon 'pêtage şaẍ kon, 'pêtage qut dana mı, bon dan kerge, kerge haku kena, bon dan 'koskarçi, koskarçi kunduru dano mı, bon kon lınga çêna pasay, çena pasay yena hini sero reqeşina, hini uwe dano mı, uwe bon kon 'kulêre dare, dare velg dana 've mı, bon dan kole, kole sıt dana mı, bon dan 'pire, 'pire dımê mı dana 've mı, bon çalp çulpê ho kon.

Ga vano:

— Su mırê sımer biya hu mırd kerine hona.

Lüye sona mereke ra vana:

— Mereki, mereki sımer bıde mı, bon dan gay, ga sıl keno, bon 'pêtage şaẍ kon, 'pêtage qut dana mı, bon dan kerge, kerge haku kena, bon dan 'koskarçi, koskarçi kunduru dano mı, bon kon lınga çêna pasay, çena pasay yena hini sero reqeşina, hini uwe dano mı, uwe bon kon 'kulêre dare, dare velg dana 've mı, velg bon dan kole, kole sıt dana mı, sıt bon dan 'pire, 'pire dımê mı dana 've mı, bon çalp çulpê ho kon.

www.arsivakurdi.org

Mereke vana:

— Siliye vorena serê mı dılapêey keno, so reyê serê boni loẍeke bi hona.

Lüye sona serê mereke, qına hu reyê kena na hert ra, reye kena do het ra, yena vana:

— Ez şine mı loẍe kerd, amune.

Mereke ana sımer dana lüye, lüye sımer bena dana ′ve gay, ga sıl keno, bena ′pêtage şaẍ kena. ′Pêtage ′kut dana lüye, lüye bena dana kerge, kerge haku kena, bena dana ′ve ′koskarçi. ′Koskarçi kunduru dano lüye, lüye kunduru bena kena lıngunê çêna pasay, çêna pasay sona hini sero reqeşina, hini uwe dano lüye, lüye uwe bena kena ′kulêre dare, dare velg dana lüye, bena dana kole, kole sıt dana cı, bena dana ′pire, ′pire dımê lüye dana cı, bena çalp çulpê ho kena.

Samke qediye şiye reste dest u murodê ho!

Imbaze Ma Zı Enraverıdı Este

Mıhê Zazayan

Çım xo akerd,
Serey xo hewanaw.
Hin ne koni,
Hin ne vinden.
Rayer xora şaşnebeni,
Raştey yin heme cade.
Esti, esti heme cadı,
Zazay u kurdi piya esti.
Yew bê ay bi nêbenu.
Raştey yin her cade esta,
Esti, esti ombaz esti.
Yin be yemno nevındeni.
Esti, esti her cad esti,
Ombaz ma zi en rayerıd esti.
Rayer ma derg u barri,
Peyney rayer ma zı esti.
Çımê ma abi hin ne gıren,
En rayerıd ma zı esti.
Sar ma lıngon xo ser warışt,
Serbestey şa ma zı esta.
Nizdi biya, nizdi biya,
En çi vine hesreti mı!
Ma hesreti serbestey,
Serbestey ser heme çiya!

www.arsivakurdi.org

Sima Çi Vane ?

Azedimil

Vırende mordemime,
bado Zaza u Guran.
Tarixde, mare komê
Dimilu vaneş
Ariyanime u azê Madaizonime,
yiyê ke ziyene wazene.

Memore, ma jê miyu memore!
Qesa zafine/senıkıne relativa,
sero kan endi caverde!
Bonc-ses milyonime welatê hode,
bes nime, parê ho wastenere?

Zazayê pili?
Sımare taê:
Sıx Said u Seyid Rıza,
Alişer u Nuri Dersimi,
Ahmet Arif u Yılmaz Güney,
...

Zonê qomê serê erdi,
jê baxçê çiçegunê, gulunê.
Zonê ma Zazaki ki
ju gula na Gulistande.
Ma ke kulturunê zuvini nasnêkeme,
beme bêçımi, lal u kêr pêniyede.

Azedimil naleno u perskeno:
Mezele kerdena raştiye u zonu-qomu,
dıma medaxwerdis u vılakerdisê mali,
uzara têpiya filozofeniya mordemiye,
hata key? Mıra vaze, hata key?

Çi Fayde

Enver Gökçe ra çarnais,
Astare

Tu yemına,
cigera'm,zereweşiya'm,
Gulera gıron,
toré névan.!

Guluné suru,
poré tora keriné,
xo caverde bé,
hem nata,
hem bota.!

Heniyo ke,
serbestiye karo de çetıno.
Cengra teyna bêse nébeno,
na zereweşiye zobinawa.!

Telra,
asınra ke bıvéré,
xepısxane ke lone keré,
çı fayde.!

www.arsivakurdi.org

DERSA ZONÊ MA: Ç e m a, B o n ê m a, Q a b u q a c a x ê m a

1. Serê bonî
2. Locına serê bonî
3. Qulık
4. Pencere
5. Dês
6. Pencerew ceren
7. Qulikê kılerî
8. Balık
9. Gamdarê verê ceberî

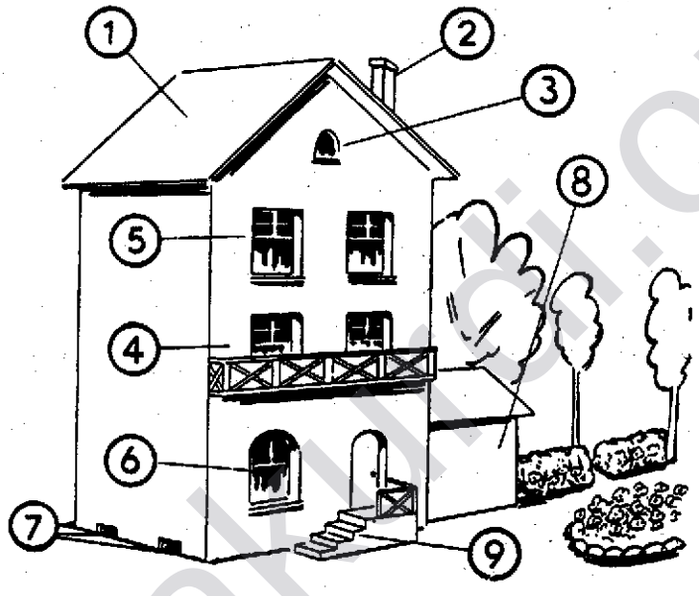

-Bono newe-

Sıfra de çı esto ?

1.Qabê axwe
2.Demlıgê cayî
3.Rono wusarî
4.Hemgên
5.Hak
6.Goşt
7.Serverdae
8.Yemıs(meywa)
9.Hewla
10.Bira

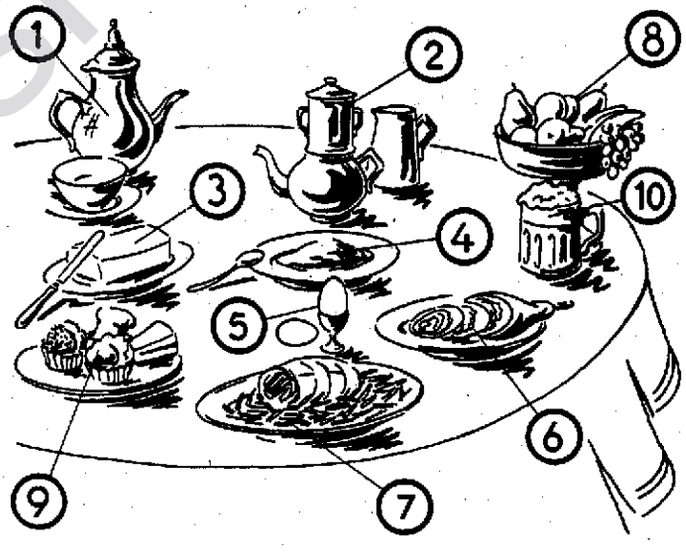

- Sıfra de werdıs esto-

Zobina çı esto?.....

.....

.....

www.arsivakurdi.org

ROZE XIZİR

X. Sefkan

Asma rozé xızir de, heşte ra rave rozé cene. Düyay kene, bervene,bavay yene çem giredane. Ardero (Ardu) erzene adır, vane xere merduvo, şero destu ro reso. Naz pozene her kes sono mezeluné ho ser. Rozé xızir de qale kaykene, qale xort kaykene. Ju beno qal, ju beno veyvıke, jük çiré tamır çıneno. Taek kunera çı erzak kene top. Ardu,seker, vase çay,run, qalik peru wazeno, veyvikek derjen, deşték, carpaze (derjane kılıte) wazena. Ceu butine ra feteline, tamirci tamır danopuro qalve veyfikera wurzenéra kaykene teneke kaykerd. Ju veyvike remneno, qal perskeno vano; sıma tou veyvıkamı diye yiyeke wuza hermuné ho oncene we vane ma nediye. Qal cuyake dest te danove wustunune menedino handa, veyvike yena dana zonune hore bena lıngune qalne qal ranewurzeno. Nayılmık dana zonune hore bena hermune qalne qal onca ranewurzeno, nayilmik dana zonune hore dana sare hore bena sare qale, qal wurzeno ra ho ser, tenena kaykene o qonax kedino. Niya sone qona xu butine eke qedenay ceoke qale vıraşta sone wuza qale pozene. Ya bızıka tawa, yak cire şir pozene. Venga ciranuk dane, pore piya wenéperceke qal kerde top yinek ho wertede kene bare.
Hata desta sodır xezeline, zereva kene, sanuku vane. Yiyeke azevê rozé ave cene eke fıtara hoke kerdera yemego awun newene, awek nesımene (eke bısıme hewn nevénene). Aweke ce kamde werde o cera, eke kamde çı eyde, eke kamji dewede werde a dewe ra zewejine, taék sae,nu ciyode bin wene.

Derde Ontene

Yek ısonbi jeto çı remena yinera
Zone hora vatene, zone hora nalene ro raé dinera.
Yeve namuse ho bine hard de nalene ya tı sekena.
Wuştara zone pi-v qalike hora remena.

X. Sefkan

Ma niya nebime mare dıma kerdi
Cençema qankerdi tede ho dıma berdi.
Fesran ma neda rozé amnon ma sere kerdi serdi.
Zora zone ho ma mısnıt me kerdi mazere marazu derdi.

Bone Seyid Rızay persena,verde sone kaşi.
Vano ma nozena ke emeğeke ma werdi emege hece boşi.
Zone ma çaverda dırvetema nekerdi weşi
Yiyeke ma nevat ard pılosnay mare pöre qese toli,boşi.

Xeriyo necar vano no derde ontene niyo.
Dina de çıme ho mı ker we çayemı welate xeriviyo
Welate mi milet re , milete mi zone hore yavancıyo.
Bilasevet tajelemevi hona oxte merdene niyo.

www.arsivakurdi.org

EFENDİYE MESA*

Kızılçubuk

Efendiyé mésa nameyé zew romaniyo. No roman 1954'dı İngılız nustok William GOLDİNG'i nuşto. Né romani dınya dı bol veng veto, ew bol tepé şiyayo. No ütopik roman sara SCHİFF senaryoyécı vıraştu, Harry HOCK neklé sinemi kerdo. Né fılimi wérdé xoré 1983'dı NOBEL zi dayo kezenç kerden. Kehremanê né fılimizi péro qeçekiyése ke no fılim politik beno? Beno hımzi seni.

İşte edozi çendık mı akıldı mendo edo şımaré mehrifetané né fılimi bınuşa. (Lord Of The Flies) "Sineklerin efendisi" Zew herbdé atomandı zew kelfe telebey mektebdê askeri nekle canay bené. Wextanok nekıl bené teyareyé nina güneno wertedé zew dengıziro. Ew né telebey reyenéyu sıné zu ada. Na ada bol ısız bena né telebeyé akılli ew uygar dınyay ya sıfte xeftiyené xoré sıtar vırazené. Ew dışmış bené ma tıyara seni bıreyım.Qeçeki hala umış nebiyé made sekem se nekem. Qeçeki xo miyandı mışore kenéwu xo miyanra Rallph'i kené serdaré xo fıkır dé Ralph'idê otorite fılan çınyo tek dışmışé cı qeçka arédo çorşmedé xo, bıxeftiyé ew tiyara seni bıreyé. Qeçka mıyanra Jack zi serdarey da Ralph'irê tehmul nékeno. Ew karşıyé cı vızyeno Qeçeki zi bolécı Ralph'i wazené. Qandécoy Jack heséxo nékeno. Jack bol pexil ew xıncıkın beno. Ralph dışmış beno qeçka tıyara seni bıreyno, Jack zi qeçka mıyandı hırg fın keybet keno qeçka tersay neno, Jack rozé xoz kışeno kelfedé qeçkara abıryeno. Şıno cayé kamp vırazeno ew qeçka re vano kamok xoz weno wa mına béro. Qeçeki bol veyşan bené Ralph'ira abıryené şıné kamp'ta Jack'i. Né qeçeki adada ısızdı bené dı kelfey. Ew dı kampi vırazené. Bahdé né gırwiya Jack'u merdıman dé xoya sığ,sığ çekené kampta Ralph'i ser cı talan kené Ralph Qeçekiyékı hetek mendé inana piya karşıdé Jack'iya tayn tedbiri gené. Xüruba (kelfey) Jack'i herkesi desta kardi bené riyé xozi kené boyeyo siya, tıvané beno wahşi heywani. Rojé adır wekené çorşmedé cıra dans kené no sıredı Jack çüweyé xo keno heté Sımon'iya Qeçkaré vano cınawüro yeno bıkşé ey, Qeçekizi resené Simon'i herund kışené Ralph hedisi eşnaweno hıma cı dest ra teba nino.

*Lord of the flies

www.arsivakurdi.org

Çımkı cı hetek bé Piggy kes némendo. Pıggy vazo be mazi tewr dé inabesé Ralph do vazo; wa zeydé tobo. Rozé Ralph'u Piggy'ya qandé zew gırwi şıné Jack'i ew merdımandé cı hetek. No sıredı merdımandé Jack'ira zewe zu siyé leyri keno sere dé Piggy eyzi wüzad kışeno. Ralph tıpu tenya maneno. Jack qeçka pérın fit keno vano; Ralph'ize bıkşé. Qeçeki peyra kewné Ralph'i dım, Ralph'i vetılnéne Ralph xo erzeno dengızi miyan. Asnaw keno yeno kınare dé dengızi, taqetécı bıryeno. Xoya şıno, qeçeké binizi dıma yené Ralph yeno xo wünyeno çı bewniyo qeçka tıfıngi kardı çüwey kerdé heté cıya éyé kené cı bıkşé. Ew fılim tıyadı kedyeno.

Kes népaweno fılimdo tiyadı bıkedyo. Halbıkı Ralph'do werrıştayé qeçeki périko bıkıştayé ew benzin kerdayé. Wa wendokızi kısur néwınyé vatena insani wüna yena. Beno kandé wüna vaten no fılim vıraziyayo.

Ek ma né fılimi babeténa bıgiré xo destse. Fılimdı Jack totalitarizmi, Ralph zi liberal demokrasi temsil keno. Ralph efendiyeya, dürüsteya ew reşbereyda xoya demokratik serdareydı en merdımo rınd ayseno.

Madezi wüna karşıdé emperyalistana béveng névındemı. Madé desta néxo bıdım pé ew bol bıgırweyım kı karşıdé emperyalistana pay vındem. Zewmbi pilane kı maré vıraşté feqékı maré ronayé madé dekewm fekawu, zeydé mahsum Ralph'iya ke madé néşım heyféxozi bıgim. Xelqe Zaza'ya tarix peyd açarnayo oyo wüni ayseno. Ma, 1925- 1937-38 né kerdo xo vira. Wextanok faşişt TC. pey tankanu hirhirokana est maser, sewetéye cıyo hala veşeno. Ma, xo vira nékerdo. Êlese kandé reyayenda welati Xelqê Zaza'y haydıré ravey.

ÇIKTI

ÇIKTI

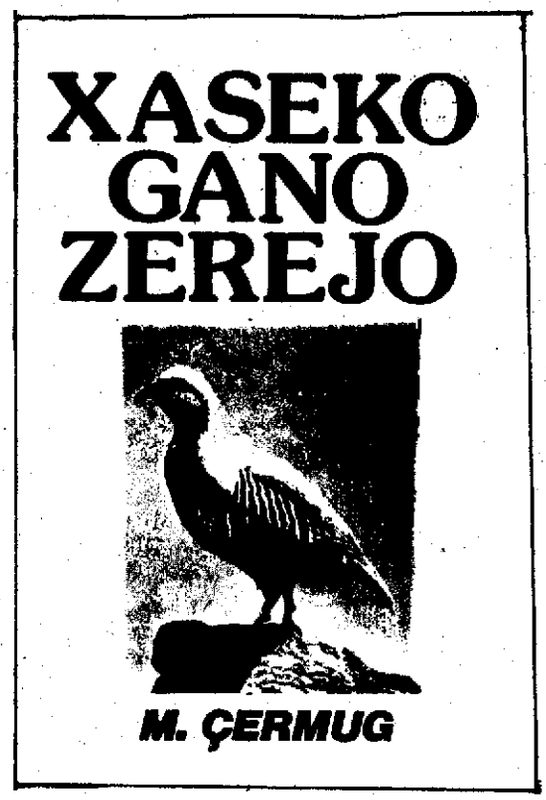

ESKİYEN OYUN, YENİDEN SAHNEDE

Alişan Karsan

Uluslar ve toplumlar yaşayabilmek için çeşitli kurallara ihtiyaç duyarlar. Her ulus veya toplum bundan dolayı kendi içinde kurallara sahiptir.Dine inanan toplumlar doğal olarak dinin sunduğu kurallara bağlı olarak yaşarken, ulusal toplumlar ulusal kurallara bağlı olarak yaşarlar. Bu farklı kurallara bağlı yaşayan toplumlar arasında doğal olarak derin kültürel ayrımlar sözkonusudur.
Toplumsal inanış olan dinler, aynı zamanda toplumların ekonomik, sosyal ve politik alanlarda yaşamlarını belirleyen kurallarıda içerirler. Her din, eğer bir başka üstün siyasal üst yapı söz konusu değilse, o dine inanan toplumların yaşamının bütün alanlarına yönelik olarak kurallar üretir.Aynı zamanda feodal üretim ilişkilerine ve insanlığın gelişiminin bir dönemine tekabül eden bu yaşam tarzı ile kapitalist üretim ilişkilerine tekabül eden ulusal yaşam tarzı (kültürel, ekonomik, politik yapılar) arasında var olan ilişki ve çelişkiler, bir başka yaşam tarzına sıçramaya çalışan toplumun üyelerinde,her boyutta yaşanır. Ulusal yaşam biçimi ile feoal- dini, yaşam biçimi (ümmetçi) arasında kalan veya seçenekler karşısında belirsiz kalan toplumlar, ulusal yaşama biçimine sahip dolayısıyla daha gelişmiş ilişkilere sahip olan diğer uluslara eklenmek zorunda kalırlar. Ulusal yaşam, insanlık için zorunlu bir tarihsel gelişmedir, bütün feodal toplumlar doğal olarak bu tarihsel gelişmeyi yaşamak zorundadırlar.

Osmanlı tıpkı İran gibi, dini ideolejilere sahip bir imparotorluktu. Osmanlı Anadolusunda ve Mezepotanya da yaşayan halklar da doğal olarak bu iki kültürün ve Arap kültürünün kendi aralarında verdikleri üstünlük mücadelesinde, bu büyük üç devasa gücün birisine eklenmek, onun kültürünü kabul etmek zorunluluğunu yaşadılar. Ermeni, Süryani-Keldani ve Yezidiler gibi istisnaları saymaz isek diğer küçük halklar, üç dev imparotorluk arasında yaşam mücadeleleri verdiler. Ermeni, Süryani-Keldani ve Yezidiler ise sahip oldukları farklı dinlerden ve kültürler den dolayı bambaşka tarihsel ilişkiler içinden geçerek şekillendiler.
Diğer yandan, Osmanlı'nın müslüman olmayan diğer dinlere karşı hoşgörülü olduğunu bazı tarihçiler idda edebilmekte. Bunun tarihsel gerçekler ile çakışmadığını aksine Osmanlı'nın bu halklara karşı yaklaşımını belirleyen, ekonamik ve uluslar arası politik durum olduğu tarihsel bir gerçek olarak bilinmekte. Osmanlı uzun tarihi içinde, Rum ve Ermeni aristokrasi'si ile olumlu ilişkilere sahip olabilmiştir. Osmanlı'nın ticaret alanında, kültür alanında, sanat alanında ve diğer tüm üst yapılarda Ermeni ve Rumlar önemli roller alabilmiştir. Üst yapılarda sahip olunan bu ilişkiler den dolayı Osmanlı dikkatli politikalara sahip olabilmiştir. Tabi bu hoşgörü veya dikkatli politika, Osmanlının egemenliğine bağlı kalmak koşuluyla var olabilmiştir.

www.anarsiarsivi.org

Önasya ve Mezopotan ya halklarının sahip oldukları bu zengin kültürel Farlılıklar ve Osmanlı ile kurulan kompleks ilişkiler bu uzun tarihin açıklanmasını son derece güç kılıyor. Ancak, Osmanlı'nın uzun tarihi içinde biz küçük halklara karşı kullanmış olduğu dine dayalı taktiği bütün bu halkların tarihsel hafızasın da dün olduğu gibi canlı kalabilmiştir.
Anadolu ve Mezepotanya halkları, Osmanlının boyundurluğuna karşı her ayaklanmaların da, Osmanlı'nın kendi çıkarları üzerine aynı veya yakın coğrafya da bulunan halklarla kurduğu işbirliğin den dolayı ilk defa başka halklarla-işbirlikçilerle- karşı karşıya kaldılar. Osmanlı çoğu zaman var olan dini ayrılıkları kullanarak halkların haklı taleplerini diğer bir kölesine boğdurabildi. Doğal olarak, aynı dinlere sahip veya işbirliğini kabul eden bu toplumlar, Osmanlı'dan aldıkları her türlü destek ile bölgedeki askeri sadık gücü olarak geniş coğrafyalara egemen olabilmişlerdir. Bu durum doğal olarak bu halkların arasında olması gereken doğal işbirliğinin oluşmasını sürekli engellemiştir.

Osmanlı'nın dağılıp yerini adım adım bir başka politik ve ekonomik düzene terk etmeye başladığı dönemle birlikte Anadoluda ki dengelerin de yavaş yavaş değişime uğradığını görmekteyiz. Bu dönem, dini dengelerin yerini aynı zamanda ulusal gelişmelere bıraktığı bir dönemdi. Genç Türk ulusalcılığı da aynı şekilde Osmanlı'nın geleneklerine bağlı kalarak kendisine parelel gelişen Anadoluda ki özgürlük istemli halk ayaklanmalarına karşı var olan dinsel ve ulusal farklılıkları kullanarak boğmayı sürdürdü. Özgürlük ve bağımsızlık talepli bu halk ayaklanmalarının sahip oldukları politikacı ve tarihçiler, Osmanlının ve sonra Türk sömürgecilerinin başvurdukları bu basit silaha karşı mücadele edememelerinin hiç kuşkusuz bir çok nedeni bulunmaktaydı. Bu taktiği, ezilen halklarının politikacılarının her defasında büyük ülkeler düşlemesi doğal olarak kullanışlı kıldı. Örnekler halen maalesef canlıdır. Yan yana, iç içe yaşıyor olmamıza rağmen,Zaza halkının hakları gündeme getirilmeden, varlığı yadsınarak, uğruna ayaklanılan büyük Ermenistan, aynı şekilde, tarihsel gerçekler ve var olan halklar yok sayılarak çizilen büyük Kürdistan sınırları, tüm bu anlayışlardan dolayı TC'nin basit taktiği yaşam bulabilmektedir. Bu basit taktiğin başarılı olmasını bu sorumsuz politikacılar sağlamaktadırlar. Her kesin büyük haritalar çizdiği ve diğer ezilen küçük halkların ulusal çıkarlarını gözetmeden, bir anlamda, sömürgeciliğe karşı verdikleri kurtuluş mücadelesini diğer uluslar üzerinde egemenlik kurma mücadelesi olarak düşünmeleri her defasında, daha güçlü olan,büyük Türkiye isteyen güçler tarafından kanlı bir şekilde,özgürlük isteyen halkın yalnız kalmasından dolayı, bastırıldı. Büyük Ermenistan, büyük Kürdistan haksız olarak diğer halkların ulusal haklarına tecavüz anlamına gelir, tıpkı büyük Türkiye gibi. Böyle bir amaca sahip olduğunuz da doğal olarak ortak mücadele etmeniz gereken diğer uluslarla birlikte olabilmenin olanaklarını başında yitirmek zorunda kalırsınız. Dün ve bugün de acı şekilde tekrarlanan budur. Ermeni halkı tarihte eşine rastlanılmayacak barbarlık karşısın da yalnız kaldı. Zaza halkı gine aynı barbarlık karşısında kendi haklarını korurken yapayalnızdı. Ve nihayet Kürt halkı,bugün özgürlük mücadelesi veriyor. Ama,ne acıki yaşanan hatalardan dersler çıkarmaya ihtiyaç duymuyor.

Bir halk nerede yaşamakta ise orası onun vatanıdır. Kürt halkının yaşadığı topraklar, Kürt halkının vatanıdır. Zaza halkının, Süryani halkının yaşadığı topraklar da bu halkların vatanlarıdır. Dolayısıyla bütün diğer halklar gibi Zaza halkının da yurdu vardır. Zaza halkı, büyük Ermenistan da, büyük Kürdistan da yada şimdi olduğu gibi büyük Türkiye de kimliği belirsiz, sığınmacı bir halk değildir. Zaza halkı, ezilenin ezileni olmayacaktır.

TC'nin çağdışı sömürgeciliğine ve binyıllık köleliğe karşı özgürlük için uyanışların, mücadelelerin gelişmeye başladığı bir dönem yaşamaktayız.TC. gelişen ulusal kurtuluş mücadelelerine karşı hızla halkların toplumsal inanışlarında ki farklılıkları manüpüle edip bu çelişkileri birbirlerine karşı kullanmaya çalışmakta. Amacı, gelişmelerin önüne dini barikatlar kurmak. Bu taktik, başvurulan sıradan bir taktik olmayıp onların sürekli başvurduğu aşağılık bir yöntemdir. Bu eskiyen oyunu boşa çıkarmak bizim için tarihsel bir zorunluluktur. Bunun için her zamankinden daha fazla olanağa sahibiz, bunun olanaklarını, yaşam kavgası veren halklarımız doğal sezgileriyle bir birleri ile kurdukları ilişkiler bize sunmaktadır.

Türk, Kürt politikacı ve tarihçiler inatla halkımızın varlığını inkar etmeye devam etmektedirler. Bu politikalara rağmen halkımız, Ermeni, kürt ve Türk halkına karşı kötü hislere sahip olmadı. Kürt, Türk, Ermeni halkları ile dostluk içinde birlikte yaşamanın olanaklarını aktif olarak yaratmaya çalıştı. Bu dostluk talebi bir laf olmaktan öte, akıttığı kanıyla bunu adeta semboleştirdi. Zaza halki yaptıkları ve yapmakta olduklarıyla doğal olarak dostluğun simgesidir.

Zaza, Ermeni, Kürt, Süryani-Keldani, Arap, Türk ve diğer halklar birlikte yaşayan halklardır. Tarihsel ilişkiler içinde bağlar kurulmuştur. Bundan dolayı yaşanan sorunlar ortak sorunlarımızdır. Tek taraflı çözümü mümkün olamıyan bu sorunların çözümü birlikten, işbirliğinden geçmektedir. Bu basit gerçeği anlamamak, yapılan hatalarda israr etmek, halklarımızın özgürlük mücadelesine zarar vermektedir. Bu yanlış politikları biz kabul etmeyeceğiz. Sorumsuzca yapılan yanlış politikalar karşısında, her fırsatta halklarımızın sömürgeciliğe karşı ortak mücadele talebini yükselteceğiz.

DİNLEMEĞE DOYAMAYACAĞINIZ KASET

YÜZYILLIK DERSİM TÜRKÜLERİ ZAZACA

KADRİ KARAGÖZ

Seré na dinadé
teyr u tur
Seré na dinadé
her kes,
zoné hodé gırano
zoné hodé gırano

Şair: Hasan Devran

ÇIKTI

A

1- XELİL BEG
Söz-Müzik: Halk Türküsü
2- PORE
Söz-Müzik: Halk Türküsü
3- KOREK
Söz-Müzik: Halk Türküsü
4- HAYDERE
Söz-Müzik: Ziki
5- VORE VORA
Söz-Müzik: Halk Türküsü
6- ŞEVDINO
Söz-Müzik: Halk Türküsü

B

1- WUŞENEMI
Söz-Müzik: Halk Türküsü
2- GULE
Söz-Müzik: Halk Türküsü
3- HEMEDEMI
Söz-Müzik: Halk Türküsü
4- HO VİRA MEKE
Söz-Müzik: Salman
5- SONO SONO
Söz-Müzik: Halk Türküsü
6- CANE CANE
Söz-Müzik: Sa-Heyder

www.arsivakim.org

GÖKYÜZÜ, SUYUN PIRILTISI, HAVANIN TAZELİĞİ NASIL SATILIR

Duwami Kızıderililerin Reisi Seattle topraklarını satın almak isteyen "Washington daki Büyük Reis'e", 1855'te böyle diyor ve "yıldırım gibi çarpan" uzun bir mektup yazıyordu.

Seattle'in 14. ABD Başkanı Franklin Pierce'ya yazdığı bu tarihi belegeyi 5-6 Haziran 1990'da dünya çeviri günü nedeniyele Cumhuriyet'in Pazar Eki'nde yayımlandı. Bu belge bir çok yönüyle geçmişte ve bugün Türkiye açısından da bir paralelik içinde olduğunu düşünüyoruz;

1. İnsanlar günümüzde bile kendi öz topraklarında rahat değiller: daha birkaç yıl önce Tunceli'den insanlar zorla köylerinden sürgüne gönderildi. (bkz. Yeni Gündem, 2000'e Doğru) Bu aynı zamanda o insanlar üzerinde uygulanan pisikolijik bir baskı yöntemiydi. Türkiye'nin batısına zorla gönderilen insanlar kaldıkları yörenin dilini bilmedikleri için (özellikle kadınlar ve yaşlılar) değişik kültürde yetiştikleri için, horlandılar ve çeşitli bunalımlara düştüler.

2. Bu sürgünler yetmiyormuşcasına zamanın görevli Valisi sayın Kenan Güven büyük saygısızlıklar yaparak, yördedeki mezarlıklardan mezarların üzerine konulan koç heykelleri kaldırıyordu. Yöre halkı alevi olduğu halde köylere zorla camiler yaptırılıyordu...

3. Ordu insan avına çıkarken ormanlar yakmaktan da geri kalmıyor. Reis Seattle'nin deyimiyle " bereketli tepeler tel çitlerle sarılıp utandırıldığında", uzun kış geceleri masallar anlatılmazsa, korkularından ışıkları söndürüp erkenden uyurlarsa çocuklarımız, bu demektir ki halkımızın acısı mektupta belirtilenden çok da farklı değil.

Kimya Mühendisleri Odası Yayın Kurulu tarafından Çevirilen bu mektubu biz de okuyucularımıza aynen aktarıyoruz.

Washington'daki Büyük Reis bizim Toprağımızı satın almak istediğini bildirdi. Dostluk ve iyiniyet sözleri söyledi. O bizim dostluğumuza layık olmadığı için bu sözleri söylemesi iyi. Biz yine de onun teklifini düşüneceğiz, çünkü satmazsak beyaz adamın belkide de silahla gelip toprağımızı alacağını biliyoruz.

Gökyüzü nasıl satın alınır ya da satılır, ya da toprağın ısısı? Bunu düşünemeyiz bile biz. Havanın tazeliğine, suyun pırıltısına biz sahip değiliz ki siz onları bizden satın alasınız. Kararımızı vereceğiz.

Beyaz kardeşlerimiz mevsimlerin geri geleceğine nasıl inanıyorlarsa Washington daki Büyük Reis de Reis Seattie'in dediklerine öylesine inanmalıdır.

Sözlerim yıldızlar gibidir.

Benim sözlerim yıldızlar gibidir, hiç kaybolmayacaklardır. Yeryüzünün her bir parçası halkım için kutsaldır. Her bir pırıldayan çam iğnesi, her kumlu kıyı, karanlık ormandaki sis, ağaçsız köşe, vızıldayan böcek halkımın düşüncesinde ve deneyiminde kutsaldır. Ağacın içinde yükselen özsu kızılderililerin anılarını taşır içinde.

www.arsivkurdi.org

Beyazların ölüleri yıldızlar arasında dolaşmaya gittiklerinde doğdukları toprakları unturlar, bizim ölülerimiz ise bu harika toprağı hiç unutmazlar. Çünkü o bizim anamızdır. Biz toprağın bir parçasıyız ve o da bizim bir parçamızdır. Kokulu çiçekler bizim kız kardeşlerimizdir; geyikler, at, büyük kartal da erkek kardeşlerimiz... Yüksek kayalıklar, yumuşak çayırlar, midilinin ve insan vücut ısısı hep aynı aileye aittir.

Washington'daki Büyük Reis bize topraklarımızı almak için haber saldığında bizden çok şeyler istiyor demektir. Büyük Reis bize kendi kendimize rahtça yaşayacak bir yer vereceğini de söylüyor. O bizim babamız, biz de onun çocukları olacağız. Ama bu hiç olabilir mi? Tanrı sizin halkınızı seviyor, kızılderili çocuklarını ise terk etti. Beyaz adamlara işlerinde yardımcı olsun diye makineler yolladı, onlara büyük köyler yaptı... Yakında, beklenmedik bir yağmurdan sonra gelen seller gibi kaplayacaksınız toprağın üstünü.

Benim halkım giden bir sel gibi, ama dönüşü olmayan... Hayır, biz ayrı ırklardanız. Çocuklarımız birlikte oynamıyor. Yaşlılarımız da aynı öyküleri anlatmıyorlar biribirine. Tanrı size iyi davranıyor, biz ise yetimleriz. Toprağımızı satma teklifini düşüneceğiz, ama bu kolay olmayacak, çünkü bu toprak bize kutsaldır biz bu ormanları seviyoruz. bilmiyorum, yaşamımız sizinkinden o denli farklı ki...

Derelerimizde ve nehirlerimizde akan su yalnızca su değil, atalarımızın kanıdır. Size toprağı satarsak bilesiniz ki o kutsaldır. Çocuklarınıza onun kutsal olduğunu öğretin. Denizin berrak suyundaki her kımıltı benim halkımın yaşantısından olaylar, anılar anlatmalıdır size. Suyun hışıltısı dedelerimin sesidir. Nehirler kardeşlerimizdir, susuzluğumuzu giderirler, Kanlarımızı taşırlar, çoçularımızı biribirlerine yaklaştırırlar.

Nehirler Kardeşlerimizdir.

Eğer topraklarımızı satarsak şunu hep anımsayınve çocuklarımza da hep öğretin: Nehirler bizim ve sizin de kadeşlerimizdir, onlara diğer kardeşleriniz gibi davranmalısınız. Dağlarda sabah güneşi nasıl sizi kovarsa, beyaz adamın kovalamasından kızılderili hep geri çekildi. Ama babalarımızın külleri kutsaldır, onların mezarları bu kutsallaşmış topraktır. Beyaz adamın bunu anlamayacağını biliyoruz. Onun için bir toprak parçasının diğerinden farkı yoktur. Çünkü o bir yabancıdır, gece gelir ve istediği toprağı alır. Toprak onun kardeşi değil, düşmanıdır. Onu fethettiği anda daha ötelere gider, babalarının mezarlarını geride bırakır, düşünmez onları bir daha. Toprağı onun çocuklarından çalar ve bunu da dert etmez kendisine. Onun babalarının mezarları ve onun çocuklarının doğum hakları unutulur. Anası olan toprağa ve onun kardeşi göge koyun ve pırıltılı inciler gibi satılacak eşya muamelesi yapar. Beyazların açlık toprağı tüketecek, geriye hiç bir şey bırakmayacak, tıpkı bir çöl gibi...

Bilemiyorum, yaşantımız sizinkinden çok farklı. Sizin kentlerinizin görünümü kızılderilinin gözünü acıtıyor. Belkide biz vahşiyiz ve ondan anlamıyoruz. Beyazların kentlerinde sessizlik yok. Baharda hışırdayan yaprakları ve böceklerin vızıltısını duyacak hiç bir yer yok ortada. Belkide ben vahşi olduğum ve anlamadığım için böyle bu. Oralardaki gürültü sanki kulaklarımıza hakaret ediyor. Meleyen keçi, kuşların sesi ya da geceleyin göl kenarında bağıran kurbağaları duymadıktan sonra yaşamın nesi var ki? Ben bir kızılderiliyim ve bunu anlayamıyorum. Kızılderili bir gölün üstünde rüzgarın şarkı söylemesini sever, öğle yağmurları ile yıkanan o rüzgarın kokusunu da, hele çamların o sert kokusunu... Hava kızılderililer için çok değerlidir, çünkü her şey onu soluyor, hayvan, ağaç, insan, her şey. Beyaz adam soluduğu havanın farkında değil sanki, günlerdir

www.arsivakurdi.org

etrafında oluşan pis kokuyu algılamayan bir ceset gibi... Ama biz toprağımızı size satarsak unutmayinki hava bizim için değerlidir. Hava ruhunu yaşayanlarla paylaşır. Rüzgar babalarımıza ilk soluklarını verdi ve onların son soluklarını aldı ve çocuklarımıza da yaşamın ruhunu verecektir. Size topraklarımızı sattığımızda rüzgarın, çayır çiçeklerinin hoş kokusunu taşıyan çok özel ve kutsal değerini bilmelisiniz.

Hayvanlar olmasaydı

Toprağımızı satma teklifini düşüneceğiz. Kabul etmeye karar verirsek de tek koşulumuz var: Beyaz adam toprağın hayvanlarına kendi kardeşi gibi davranacaktır. Ben bir vahşiyim ve başka türlüsünü de anlamam. Beyaz adamın geçen bir trenden ateş edip öldürdüğü ve sonrada bıraktığı binlerce kokuşmuş sığır cesedi gördüm. Ben bir vahşiyim ve anlamıyorum. Nasıl olur da bizim ancak yaşayabilmek için öldürdüğümüz sığırlardan o duman çıkaran demir at daha önemli oluyor? Hayvanlar olmazsa insan nedir ki? Tüm hayvanlar yok olsaydı insan, ruhunun o büyük yalnızlığı içinde ölür giderdi. Hayvanlara ne olursa hemen sonra insanlara da aynısı olur. Herşey biribirine bağlıdır.

Toprağa ne olursa toprağın çocuklarına da aynısı olur. Ayaklarımızın altındaki toprağın atalarımızın külleri olduğunu çocuklarımıza öğretmelisiniz. Toprağı korumaları için onlara toprağın, atalarımızın ruhları ile dolu olduğunu anlatın. Çocuklarımıza öğrettiğimizi çocuklarınıza öğretin. Toprak anamızdır. Toprağa ne olursa toprağın çocuklarına da aynısı olur. İnsan toprağa tükürürse kendi suratına tükürmüş olur. Çünkü biliyoruz ki, toprak insana değil, insan toprağa aittir, bunu iyi biliyoruz. Kan nasıl bir aileyi birleştirirse, her şey de öyle biribirine bağlıdır. Toprağa ne olursa toprağın çocuklarına da aynısı olur. Yaşamın dokusunu insan yaratmadı, o, dokunun içinde yalnızca bir iplikçiktir. Siz o dokuya ne yaparsanız aynısını kendinize yapmış sayılırsınız. Hayır, gece ve gündüz birlikte yaşayamazlar, ölülerimiz o güzelim ırmaklarda, üzaklarda yaşarlar, ilkbaharın sessiz adımlarıyla geri dönerler ve gölü okşayan rüzgar onların ruhlarıdır.

Toprağımızı satma teklifini düşüneceğiz. Ama halkım soruyor: Beyaz adam ne istiyor? İnsan gökyüzünü ya da toprağın sıcaklığını satın alabilir mi? Ya da antilopun hızını? Biz bunları size nasıl satabiliriz ve siz de bunları nasıl satın alabilirsiniz? Kızılderili bir kağıt parçasını imzalayıp beyaz adama verdi diye toprağa istediğinizi yapabilir misiniz? Havanın tazeliği ve suyun pırıltısı bize ait olmadığına göre bunları bizden nasıl satın alabilirsiniz?

Teklifinizi düşüneceğiz. Toprağı satmazsak, beyaz adamın silahla gelip onu zorla alacağını biliyoruz. Ama biz vahşiyiz. Şimdilik güçlü olan beyaz adam, tanrı olduğuna inanıyor, toprağın onun olduğunu sanıyor. Bir insan nasıl olur da anasının sahibi olur?

Toprağımızı satma teklifinizi düşüneceğiz. Gece ve gündüz birlikte yaşayamazlar. Rezervasyon alanına gitme teklifinizi düşüneceğiz. Bir kenarda barış içinde yaşayacağız. Geri kalan günlerimizi nerede geçireceğimiz önemsiz. Çocuklarımız babalarının korkaklaştığını ve yenildiklerini gördüler. Çocuklarımız utandırıldı. Yenilgilerden sonra günlerini boşa geçiriyorlar, vücutalarını tatlı yemekler ve kuvvetli içkilerle zehirliyorlar.

Geri kalan günlerimizi nerede geçireceğimiz önemli değil, zaten çok günümüz de yok. Birkaç saat, birkaç kış... Birzamanlar bu topraklarda yaşamış olan büyük kabileden hiç bir cocuk doğmayacak. Bir zamanlar sizin gibi kuvvetli ve umut dolu olup da ormanda küçük gruplar halinde dolaşan o insanlardan, halkının mezarlarında ağlamak için kimse kalmayacak.

www.arsivakimi.org

İnanlar denizin dalgaları gibidir

Ama neden kabilemin çöküşü için üzüleyim? Kabile insanlardan oluşur, başka bir şeyden değil. İnsanlar denizin dalgaları gibi gelir ve giderler. Tanrıları kendileri ile birlikte dolaşan ve arkadaşça konuşan beyaz adam bile bu ortak hükme karşı çıkamaz. Belki de biz gerçekten kardeşizdir. Göreceğiz. Bildiğimiz bir şey var, beyaz adam da anlayacak onu bir gün: Bizim tanrımızla sizinki aynı. Bizim toprağımıza sahip çıkmayı düşündüğünüz gibi ona da sahip olduğunuzu düşünüyorsunuz belki, ama bunu yapamazsınız. O, beyazların olduğu kadar kızılderililerin de, tüm insanların tanrısıdır. Bu toprak için değerlidir, toprağı yaralamak onun yarattıklarına kötü davranmak demektir.

Beyazlar da bir gün yok olacaklar, belki de diğer kabilelerden de önce. Daha iyi bir yatak bulmak için uzaklara gidin. Bir gece kendi çöpünüzde boğulacaksınız. Sizi buralara getirip bu toprakların ve kızılderililerin fatihi yapan tanrının kuvvetine güvenip bizim batışımıza çok sevineceksiniz. Bu hüküm bizim için bir sırdır. Bütün sığırlar öldürülüp bütün yaban atları ehlileştirildiğinde, ormanın gizli köşeleri insanların kokusu ile ağırlaştığında, bereketli tepeler tel çitlerle sarılıp utandırıldığında nerede olacak kuşlar? Kartal nerede? Yok. O zaman eve ve hızlı midilliye "Yaşa, çok yaşa!" demenin anlamı ne ki?

Yaşamın sonu ve kurtuluşun başlangıcı. Tanrı özel bir nedenle sizi hayvanların, ormanların ve kızılderililerin fetihi yaptı, ama bu neden bizim için bir sır. Eğer beyaz adamın düşlerinden haberimiz olsa idi belkide bu sırrı anlayabilirdik. Uzun kış akşamlarında çocuklarına anlattıklarını bilseydik, bir sabah kendisini nasıl görmek istediğini bilseydik anlardık belki. Ama biz vahşiyiz. Beyaz adamın rüyaları bize ödünç verilemez ki. O rüyalar bize verilmeyeceğine göre, biz de kendi yolumuza gideceğiz. Çünkü biz herşeyden çok, bir insanın kendi istediği gibi yaşama hakkına saygılıyız. Onun yaşamı kendi kardeşininkinden çok farklı olsa bile. Bizi bağlayan çok fazla şey yok.

Teklifinizi düşüneceğiz. Kabul edersek bu yalnızca söz verdiğiniz rezervasyonu sağlama almak için olacak. Orada belki de kısa günlerimizi istediğimiz gibi geçirebileceğiz. Son kızılderili bu topraklardan gittiğinde ve anısı yalnızca ovanın üstündeki bulutun gölgesi olarak kaldığında yine de atalarımızın ruhları bu kıyılarda ve ormanlarda canlı olarak kalacaktır. Çünkü onlar yeni doğan bebeğin, anasının kalp atışlarını sevdiği gibi sevmişlerdi bu toprakları.

Toprağımızı size satarsak onu sevdiğimiz gibi sevin onu. Ona özendiğimiz gibi özenin. Ona ve onu aldığınızdaki anılarınızı koruyun. Ve tüm gücünüzle, ruhunuzla, yüreğinizle onu çocuklarımız için koruyun ve tanrının bizi, hepimizi sevdiği gibi sevin onu. Çünkü bir şeyi biliyoruz: Bizim tanrımız sizinkinin aynısıdır. Bu ortak hükme beyaz adam bile karşı çıkamaz. Kim bilir, belki yine de kardeşizdir sizinle. Görüşeceğiz...

www.arsivakurdi.org

BOLEVAN

Vatoh: Silema
Qeyd: USXAN
Tarix: 1984
Caye vatene: Berlin

Xerve Tirku ra tepiya taye bolevan Erzurum de yene peser gulase cene Bolevane Tirki Aravu,Urusu, Rumu pero yene peser, Misto kor ki yeno şer'e Bolevnu, Xalit beg ki dawete kene, (Xalit beg mektev ra havale Miste kor ya, cenge Şex Sayit de Tirku est dare,) ye Xalit beg ju şuane xo beno name xo xuyo xer Ali beno, Ali Xalit beg ra vano: Axa az ki tede yen Erzuhurum mi tey bere Xalit beg qewul nekeno tepiya beno raji Ali ki tey beno, sone Erzuhurum cun'e perodayiş Xalit beg verde leye Miste kor de niseno ru Ali ki kose Xalit beg de niseno ru, Bolevan tek u tek guase cene zumin ane bene taye ginene waro taye payra manene, peyniyede Bolevane Uruş'i bas keno, ser yeno horte cun de yeno sono destune xo finora hawe zirçeno, Ali leye xo de kunode Xalit beg de vano:
"Axayem destur mide neyde gulase bicen"
Xalit beg vano: "Ali o Bolevano tu eyde bas nekena,"
Ali verva Xalit beg yeno vano: "Axayem tu destur mide zovna qarseci meve" xeyle nane huro, Misto kor vano: Xalit beg mordeme tu sevano?
Xalit beg vano: "Ali vano destur mide na Bolevan de gulase bijen,"
Misto kor vano: "Ala vaze şero eke honde wazeno vinde şero" Ali xil beno horte cunde vindeno, poncikune xo oresneno we bojine xo semermeno,Bolevane Uruş i yeno sono eve Uruş ki qeseykeno nejdiye Ali nino, Ali zirçeno vano: Xalit beg neyra vaze yeno bero nino niya yeme sone sare mi yemo sono Bolevane Uruşi çutirke dota yeno, Ali lopune xo finora hawe sere şene Bolevane Uruş i de dano puro, gon cira zil dana, Bolevan gineno hard ro pa sono xeyle tepiya yenora xo vano: "Mi honde Bolevanu de gulase gureta hata nika mi Bolevano niyane nidi nu Bolevane kamij welatyo?" Perune lonikin ane dane Ali ju ki demir o gulerkin erzene vile Ali, Ali vile xora vezeno erzeno,
Xalit beg vano: "Ali o nisane tuyo ça erzena?"
Ali vano: Axayem az towa kaviro yaki hero hasvar erzene vile mi" Pero huyine, Xalit beg ve Ali ra cerene ra yene Varto.

www.arsiyakurdi.org

KÜŞAT

X.Sefkan

QESE MA, MESELE MA

Zumuston biyo milet şiyo meymanen wuştera şiye ce apo Dursin. Nata pota qeseykerdo apo Dursin vato; brawune ma gerisede şiyene waru wuza cı zarzawut mı qerpuj ramıtene, ala qale sılqu mekere her juye ho hen biyene qırske qe persmeke, her sılq mı kerdene çor parçey, her parçe ho pare qatırbi. Meymanuna ju daymısnebiyo vato; hew o sene sıqo henen biyo (Tabı kewraye Apo Dursınık teybiyo).
Kewraye Apo Dursın xılbıyo vato, lawo hes çayé kewrayemi çıwo xelefe keno ma beno beno. Vato, lawo mık xezeve di, ez şine suka Erzıngan eke çor ustay kote zere ju ley le vıraznene. Venge caquçe keş ve keş nesono apo Dursin hedel ne kerdo vato, la law o sene lewo heneno dama eyik, vato, ma kewra ye sılqe to ancax ke lewo henen de pipese.

Kızılçubuk

Radun bıgi

Verdé né çend sera welat dı zew tetbikaté askera beno. Ewren yeno welat xelk vera Ewreni şına.
-Ewren generalek çorşmedé cıra inaré vano, ma né Zazay berey ardi xo viri mekeré ez fıné perse nina bıkera. Vera zew merdımi şıno cıré vano.
-İslamın şartı kaçtır?
-Merdek vano; zam gelmese beştir kumandanım.
-Ewren xod şıkyeno, şıno vera zewnay cıré vano; durumun nasıldır? Ne var ne yok?
-Mêrdek vano; xeberim birşeyden yoxtur kumandanim.
-Ewren vano; öyleyse kendine bir radio al, Ankara'dan ne haber verseler sen burada dinlersin.
-Mérdek vano; tiyé weş vané wüniya labıré vatena mazi pey né raduniya éyék Ankere dı eşnawené.
-Ewren wüzadzi xod şıkyeno vano, ezo vana beno né kemi kewté né ma razi raveyé.

Usxan

Qoqo, Seker, Dowor

Dersim ra hire hawal sone Xarpet, soder feteline sonde sone hotel. Mordemo de resepsiyon de name nine perskeno, hawalu ra ju vano; "name mi Qoqo Özen" mordemek vano; Qoqo çutir nesr beno? "Havval onça vano Qo qo", mordemek ters ters neyde neyadano, iye bini ra pers keno, u ki vano; "Seker Helvacı Oxlu", mordemek sa beno ey neşr keno, sira yena hawale peyen, u ki vano; "name mi Dowor Menteş" mordemek onca ters ters niyadano, vano; Dowor çutir neşr beno. Hawal vano; "Dowor, Dowor", mordemek qarino kilite oda dano nin vano defne şere oda, ni kilit cene hete ra ki huyine sone oda de kune ra.

www.arsivakurdi.org

SAA KEWİE, SAA SURE

Astare

Zu roze zu mordemeko de cenc zu law de derg ceno sono zerre suke. Lai dı hetu ra keno xape, dı daru ra çip giredano, zu mertega barie u derge ceno, vecino lai ser. Lai ser nata yeno, bota sono u kay keno. Dorme ei de zaf mordemi yené têlewe u qaité ei kené, kayé ei ra qayıliene u çef cené. İno ra tae na het, tae u het vındene u tey şekené.

Mordemeko cenc yeno cer, cemaat destuné xu dano jubin ro. Na het ra zu mordemek turıké xo ra zu saa kewié veceno u dano mordemeko cenci. Sae weno, xo reina erzeno lai ser, nata cereno, bota cereno, zu lınge ser vındeno, paluné xu çarneno u tadano, yeno war. Cemaat reina destune xu dano jubin ro. Mordemeko cenc u kaykerdox inu ver xo keno çewt, kaye xo ra qayıl beno.

Neraa ki heto bin ra zu mordemek zu saa sure ano dano cı. Sae weno, xu erzeno ra lai ser, nata yeno, bota sono, sere xu lai ser nano ru, lınguné xu verva asmeni darenowe, bojiené xu dı het ser keno derg. Zu deqa nia vındeno. Cemaat destuné xu dano jubin ro, kaykerdox yeno war, cemaat ver xo rei nata, rei bota keno çewt, kaye xo ra qayıl beno.

Na het ra cemaat yeno u sauno kewiu dano cı. Dot ra cemaato bin yeno sauno suru dano cı. Kaykerdox sas beno, vano: Na roze kéramete ra bia ra!

Cemaato na het ra zu dı game ei ser yeno, cıré vano: Saa kewie bice bore, partia ma nas bıke!

Cemaato doten ra zu dı game ei ser yeno, cıré vano: Saa sure bice bore, partia ma nas bıke!

Kaykerdox rei ino de rei ei bino de şekeno, vano: Saa kewie ki sırena, saa sure ki sırena.

Laé xu dare ra ceno sono. Honia ke uza ra dür nékut rei cereno ra tey şekeno, ke çı şebıkero; saé suri u saé kewi koté ra téwerte, nata bota jubin gındır kené. Tenena sono, reine pédıma xo şekeno, ke çı şebıkero; saé suri u kewei bié zu u ze laşeri ei dıma yené. Vozeno, rameno sono bıne zu dare de xo darenowe. Laşeré saé suri u kewei yene, ei névinené, vérené ra soné.

Wexto ke xo raşt kero u şiero, cor ra, gılé dare ra zu sae gınena war, gınena sere ei ro. Ceneqino. Saa kewie bena dılete. Reina, wexto ke rawurzo u şiero, gılé dare ra zu saa de bine gınena war, gınena sere ei ro. Saa sure bena dılete. Sere xu darenowe, gılé dare de şekeno. Şekeno ke çı şebıkero; dare ra dı sai mendé, ei ki amé gıne ra sere ei. Ni çarlete sau tamaznano jubin ra, bené dı sai; lete suré, lete kewié. Ni dı sau ceno beno dano cüronuné xu. İnoré vano: Kam ke sıma ra pers keno, sıma ni sai kot ra guréti, ciré vazé: lete kewe, lete sur, lai ver, vai ver, vengé partié ra laşer ver, bıne dare de, keş ré mévazé.

www.arsivakurdi.org

Hükmat Çinyo

Kızılcubuk

Welaté ma gırot şari
Xoré kerdim xızmıkari
[illegible] kerdi péro bani,
od ZAZA hükmat çınyo.

Né dewi, né suké mayé
Ma miyanra vetılnayé,
Heta rozawan kewrnayé
Pırod ZAZA hükmat çınyo.

Xo vira mekı veréna
Maré beso no derdé ma,
Wüna rındo no keydey ma
Pırod ZAZA hükmat çınyo.

Asker ame ZAZAİSTAN
Pero berdi kerdi zindan,
Qeçekiyé keyed veyşan
Pırod ZAZA hükmat çınyo.

Néyé ma tım tım kışené,
Dipçıkana künceynené
Seyküra peyra verdené,
Pırod ZAZA hükmat çınyo.

Heta key no zülmé nina
Nina kül kerd zereyé ma,
Wa vengé ma şıro Dınya
Pırod ZAZA hükmat çınyo.

Xelqé Zazay béçareyo
Hükmaté Türk xalxuteyo,
Amerika ré koleyo,
Pırod ZAZA hükmat çınyo.

Surgun

Usxan

Mara guret rusnayi
Hazar hazar dewuji
Bine postalune eskerde
Welate ma hehelano
Kaxita şaye dewe re veta
Sero namey neşir kerde
Rusnené welatuné düru
Eve husku eve zuru
Kerdi topi kerdi are
Eve zoren Tirki kerd sare
Welatune duru re kerdi bare
Welate ma hehelano
Demenune Aluné, Quresuné seyduné
Eve lunguné waruné
Heyderuné Wusvuné
Ma na welat ra rusnené
Saye ke ma ronenê
Welate ma hehelano
Kerdi topi kerdi areye
Qaz verdara ser adir kerd ver
Meyit berd kerd wele
Mordeme peyen welature kerdi bare
Hehelano, welate ma hehelano.

www.arsivakurdi.org